

Yeni tarixi mərhələdə Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritetləri

XXI əsrdə müstəqil dövlət üçün xarici siyasətin prioritetlərini milli maraqlara uyğun müəyyən etmək sadə məsələ deyildir. Qloballaşma dalğasının yaratdığı geosiyasi turbulentliklə regional ziddiyyətlərin qarşılıqlı əlaqəsində düzgün prioritetləri tapmaq hər bir liderdən yaradıcı yanaşma tələb edir. Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev 2024-cü ildə Azərbaycan Respublikasının xarici siyasət kursunun 14 prioritet (üstün, daha çox önəm verilən) istiqamətlərini tamamilə milli maraqlara və müstəqilliyin tələblərinə uyğun müəyyənləşdirmişdir. Dövlət başçısı dərin və hərtərəfli təhlilləri və dəqiq proqnozlaşdırmaları sayəsində çox uğurlu addım atmışdır.

Şübhəsiz ki, vurğuladığımız kimi, bu proses əsaslı kreativ (biz burada "kreativ" terminini praktiki tətbiqi də innovativ olan yaradıcı fəaliyyət mənasında işlədirik) yanaşma tələb edir. Bununla yanaşı, elm üçün maraqlıdır ki, tədqiqatçılar həmin kreativ fəaliyyəti və onun "məhsulları"nı da yenidən araşdırırlar. Dərin və əsaslı dərk etmə nəticəsində formalaşan biliklərin özünü təhlil etməyə ciddi ehtiyac yaranır. Bu, müasir dövrün əsas elmi tələblərindən biridir və ona obrazlı şəkildə "idrakın dərk edilməsi" də deyilir.

Prezident İlham Əliyevin xarici siyasət üçün yeni tarixi mərhələdə müəyyən etdiyi 14 üstün istiqamət vurğulanan elmi tələblərə tam cavab verir və təsadüfi deyildir ki, artıq siyasi-nəzəri tədqiqatların aktual mövzusunə çevrilmişdir. Bu kontekstdə Kamal Adıgözəlovun "Yeni tarixi mərhələdə Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritetləri: politoloji təhlil" adlı kitabı həm aktual, həm də maraqlı bir araşdırmaadır. Onun elmi redaktoru olmağa razılığımın kökündə məhz mövzunun aktuallığı, dövlətçilik baxımından zəruriliyi və dərin təhlillərin aparılması (müəllifin imkanları daxilində) gerçəkliyi dayanır. Kitabın bir sıra məziyyətləri üzərində dayanmaq istərdim.

Semantik quruluşu

Sırr deyil ki, müasir elmdə anlayışların məna yükü və ritorikası önəm daşıyır. Bu və ya digər siyasi fikrin ifadə ediləcəyi ritorikanın böyük əhəmiyyəti var. Bir çox hallarda eşidirik ki, siyasi liderin nitqinin semantikasi və ifadə formasına əsasən yerdilən siyasətin əsl mahiyyəti haqqında elmi fikir yürüdüldür. Məsələn, siyasi lider nitqində radikal və ya qeyri-humanitar termin elementlərinə üstünlük verirsə, peşəkar dilçi alim asanlıqla onun real semantik mənasına varır və söylənən fikrin əsl mənasını üzə çıxarır.

İndi bu məsələ geosiyasi, siyasi, psixoloji, kulturoloji, lingvistik, neyrolingvistik təhlillərdə geniş yer tutur. Bu baxımdan İlham Əliyevin xarici siyasət kursunu təhlil edərkən nitqin semantik, struktur və funksional cəhətlərinə ciddi fikir verilməlidir. Çünki Azərbaycan Prezidenti lider kimi dərin, humanitar, sülhpərvər və dialoqa, əməkdaşlığa istiqamətlənmiş diplomatik ritorika tətbiq edir. Dövlət başçımızın bu kontekstdə diplomatik məharəti və uğurlu siyasi kommunikaabelliği tanınmış tədqiqatçılar tərəfindən xüsusi vurğulanır.

Tədqirəlayıqdır ki, K.Adıgözəlov kitabda Prezident İlham Əliyevin məsələləri təqdim etməsində ona məxsus nitq semantikasi və ifadə özəlliyini maksimum dərəcədə gözləməyə çalışmışdır. Bu, problemin politoloji qoyuluşunda, aparılan təhlillərin və çıxarılan nəticələrin məntiqində hiss edilir. Buna görə də hesab edirik ki, kitabın semantik quruluşu müasir politologiyanın tələblərinə uyğundur.

Məzmun və formanın vəhdəti

Bu məsələ hər bir əsər üçün ənənəvi olaraq aktualdır. Lakin yeni tarixi mərhələdə Prezident İlham Əliyevin xarici siyasət üçün müəyyən etdiyi üstün (prioritet) istiqamətlərin təhlilində məzmunla formanın uyğunlaşdırmaq elə də asan məsələ deyildir. Burada nitqin semantikasi və ifadə tərzinin müasir elmin tələblərinə uyğun olması kifayətedici deyildir. Müəllif üstün istiqamətləri vahid məntiqi bucaq altına gətirmək üçün, birincisi, hər istiqamətin məzmununu aydın və siyasi baxımdan dəqiq ifadə etməlidir, ikincisi, 14 istiqaməti bütöv sistem (və ya şəbəkə) kimi təqdim etməlidir. Bu isə o deməkdir ki, müəllif araşdırdığı məsələnin məzmunu ilə onun təqdimolunma formasını siyasi-nəzəri terminoloji çərçivədə uyğunlaşdırmalıdır.

Kitabın strukturuna baxdıqda görürük ki, müəllif bu vəzifənin öhdəsindən xeyli dərəcədə gəlmişdir. Belə ki, əsər bir-birilə məntiqi və məzmun bağlılığı olan 5 hissəyə bölünmüşdür və onların ümumi ifadəsi üçün ayrıca "Ümumiləşdirici qənaətlər" bölməsi də vardır. Hissələrdə xarici siyasətin üstün istiqamətlərinin milli, regional, regionlararası və global məştblərdə başlıca özəllikləri təhlil edilmişdir. Bir hissədən digərinə keçidin daxili məntiqi izahı vardır. Bununla kitab konkret elmi-tədqiqat məqsədi olan yaradıcılıq nümunəsi təsiri bağışlayır.

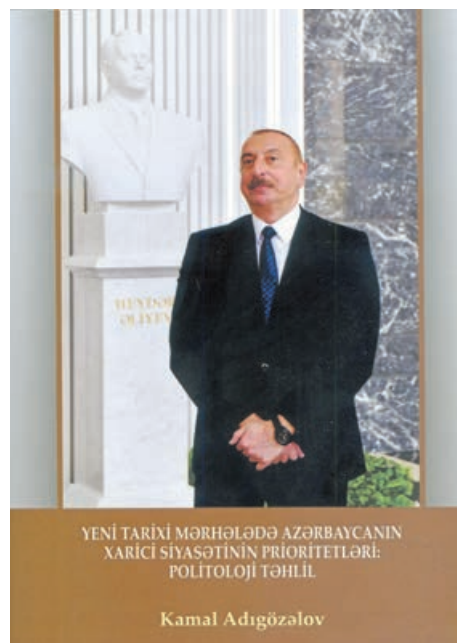
Vurğuladığım fikir çərçivəsində kitabın bir sıra tezislərinin üzərində dayanmaq istərdim.

Milli maraqlara əsaslanan müstəqil xarici siyasət

Kitabın bu hissə ilə başlaması maraqlıdır. Çünki yeni mərhələ üçün xarici siyasətin üstün istiqamətlərinin uğurlarının kökündə məhz onun milli maraqlara söykənən siyasi kursun tərkib hissəsi olması dayanır. Müəllif bu əsasda Cənubi Qafqazın perspektivlərinə nəzəri, hüquqi, geosiyasi, siyasi və diplomatik yanaşmanın sintetik işığında baxır. Bu, konkret olaraq, regionda davamlı sülhün təmin edilməsinə yeni mərhələdə regional təhlükəsizlik konseptinin formalaşmasının "geosiyasi və siyasi-diplomatik anatomiyası" müstəvisində baxılmasında öz ifadəsini tapmışdır.

Müəllif həmin nəzəri problemi iki aspektin sintezində nəzərdən keçirir: birincisi, regionda davamlı sülhün bərqərar olması, ikincisi, Cənubi Qafqazın dayanıqlı inkişaf bölgəsinə çevrilməsi.

Bu yanaşmada bir mühüm siyasi məqama işarə vardır - Azərbaycanın regional xarici siyasətində sülhlə dayanıqlı inkişafın vəhdəti əsaslı şəkildə ifadə edilmişdir. Prezident İlham Əliyevin praktiki siyasi və diplomatik fəaliyyətində bu tezis qabarıq şəkildə öz təsdiqini tapmaqdadır. Dövlət başçısı dərin siyasi-nəzəri və geosiyasi təhlillə düzgün proqnozlaşdırmanı üzvü surətdə birləşdirmişdir.

"4M" formulu

Geniş prizmadan baxdıqda, görürük ki, kitab, əslində, bu düşündürücü və yığcam formulun ayrı-ayrı aspektlərinin qarşılıqlı əlaqədə təhlili kimi də təsəvvür edilə bilər. "4M" formulunun müəllifi, təbii ki, Prezident İlham Əliyevdir. Onu ilk dəfə Prezidentin köməkçisi Hikmət Hacıyev ifadə etmişdir. Etiraf edim ki, İlham Əliyev kimi yüksək zəka, fitri istedad, böyük dünyagörüşü və zəngin təcrübə sahibinin, bacarıqlı siyasətçi və mahir diplomatın xarici siyasət kursunun ümumiləşdirici politoloji tədqiqinə çoxdan böyük ehtiyac yaranmışdır. Bunun bir neçə səbəbini burada vurğulaya bilərəm.

Əvvəla, Azərbaycan rəhbəri həqiqi mənada Avrasiyada yeni liderlik nümunəsi yaratmışdır. Bunun məhz Azərbaycan elm adamları və politoloqları tərəfindən fundamental araşdırılması arxivacibdir.

İkincisi, İlham Əliyevin titanik siyasi söyləri sayəsində Avrasiyada İkinci Dünya müharibəsindən sonra Azərbaycan öz gücünə ərazi bütövlüyünü və suverenliyini təmin etdi. Bu aspektin də Azərbaycan-da liderlik ənənəsi kontekstində elmi dərk çox vacibdir.

Üçüncüsü, 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra Azərbaycan yeni tarixi mərhələyə qədəm qoymuşdur və həmin mövzunun fəlsəfi, siyasi-nəzəri və digər aspektlərdə tədqiqi zəruridir.

Əlbəttə, başqa faktorları da vurğulaya bilərəm. Lakin bu üç məqam aydın göstərir ki, kitab vurğulanan istiqamətdə həm istiqamətverici, həm də motivəedici rol oynaya bilər.

Onu da vurğulayım ki, burada qeyd edilən aktual məsələlər "Azərbaycan" qəzetinin səhifələrində davamlı olaraq təhlil edilir. Ancaq bu prosesin geniş elmi dairələrdə dərin araşdırılması vacibdir.

Sonda "4M"-in məna açılışını qeyd edək. Yeni tarixi mərhələdə xarici siyasətimizin "M"-ləri kitabda göstərildiyi kimi, aşağıdakılardır: multivektorallıq, multiregionalizm, multilaterallıq və multikulturalizm! Bu anlayışların siyasi məzmununu dərk etmək üçün əsəri oxumaq gərəkdir!

Kitab faydalı və aktual mövzuya həsr edildiyindən Azərbaycan politoloji fikrinə müsbət hadisə kimi qiymətləndirilməlidir. Onun təsvir dili aydın və oxunaqlıdır. Yüksək səviyyədə tərtibatı da diqqət çəkir. Ümid edirəm ki, əsər dəyərli oxucularda maraqlı oyadacaqdır!

*Nizami CƏFƏROV,
akademik*